

Марина Песенті

Українська культурна та публічна дипломатія у Великій Британії (2014–2015 роки)

У статті запропоновано аналіз діяльності головних акторів української публічної та культурної дипломатії у Великій Британії, алгоритми їхньої взаємодії та результат їхньої діяльності. Проведено стислий аналіз присутності

України у британському інформаційному полі, а також компаративний аналіз культурної дипломатії, що його провадить у Британії Російська Федерація. Запропоновано практичні кроки у формуванні подальшої стратегії культурної та публічної дипломатії України у співпраці між державними та недержавними гравцями.

Ключові слова: культурна, публічна дипломатія, «м'яка сила», інформаційне поле, Велика Британія, Україна.

The article highlights activities of key actors in the field of Ukraine's cultural and public diplomacy in Great Britain, key modalities of their interaction and key outcomes. A brief analysis of the coverage of the Ukraine-related issues in the British media is provided. The paper also offers a few insights into cultural diplomacy activities of the Russian Federation. Policy recommendations advising state and non-state actors on next steps in public and cultural diplomacy are included.

Keywords: cultural and public diplomacy, soft power, public information space, Great Britain, Ukraine.

Термінологія, метод, цілі та інструменти дослідження

Публічний простір Британії характеризується двома важливими для України рисами. З одного боку, сильні традиції незалежної журналістики та змагальна демократія створили механізми, які заважають кремлівському пропагандистському дискурсу отримати значне поширення. З іншого боку, Україні дуже важко вибороти собі місце в інформаційному дискурсі Британії, бо переважна більшість британців є байдужими до України¹ і майже нічого не знають про неї.

Метою даного дослідження є проаналізувати шляхи та способи донесення української позиції до британців та прослідкувати еволюцію британ-

ської суспільної думки щодо України за два роки після Євромайдану, тобто з 2013 до 2016 року. Основним завданням дослідження є проведення компаративного аналізу ролі недержавних організацій, представників української діаспори у Британії та державних структур у боротьбі за вплив на суспільну думку Британії щодо України.

У цьому дослідженні авторка відштовхується від добре знаного терміна «м'яка сила», визначеного Джозефом Наєм як здатність актора міжнародних відносин досягати поставлених цілей завдяки привабливості своєї культури, а не лише завдяки класичній дипломатії чи військовій міці. Авторка поділяє класифікацію Ніколаса Калла², який зараховує культурну дипломатію до одного з різновидів публічної дипломатії, а саму публічну

¹ Що думають в ЄС про Україну? Звіт Інституту світової політики. – Київ, 2015. – С. 36.

² Cull N. Public Diplomacy, Lessons from the Past. Figueroa Press, Los Angeles, 2007. – P. 12–13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/legacy/publications/perspectives/CPDPerspectivesLessons.pdf>.

дипломатію визначає як здатність суб'єкта міжнародних відносин впливати на ці відносини через взаємодію з громадським загалом тієї чи іншої країни. Особливістю *нової* публічної дипломатії, на думку Н. Калла, є участь у ній недержавних гравців, тобто діалог громад з громадами. Таким чином, у цьому дослідженні запропоновано поглянути на увесь спектр публічної дипломатії України у Великій Британії, і зокрема на культурну дипломатію як один з її різновидів.

Щоб зрозуміти роль державних та недержавних діячів у царині культурної та публічної дипломатії у Великій Британії було використано наступні джерела:

- витяг з офіційного звіту про культурні заходи Посольства України в Італії у 2014–2015 роках, наданий прес-секретарем Посольства Оксаною Кизиміою;
- опитування та інтерв'ювання цільової групи експертів, яка включала дослідників України та регіону, керівників громадських організацій діаспори, фахівців у галузі Public Affairs та мистецького менеджменту, журналістів (усього опитано 9 осіб);
- звіт директора Українського інституту в Лондоні за 2012–2014 рр.;
- аналіз матеріалів української та британської преси, вебсайтів українських громадських організацій, контенту соціальної мережі «Фейсбук»;
- окремо було здійснено аналіз контенту суто британських публічних майданчиків (дослідницьких інститутів), не пов'язаних ані з урядом України, ані з організаціями діаспори.

Хто вони – актори української публічної та культурної дипломатії у Великій Британії?

Величезний культурний та бізнесовий потенціал Великої Британії, і насамперед Лондона, визначив той факт, що тут зосереджена величезна кількість агентів громадського та культурного впливу. Головними агентами цього впливу є:

- Посольство України;
- організації та структури української громади. Тут функціонують:
 - Спілка Українців Британії (СУБ), найстаріша діаспорна організація, заснована по війні вихідцями переважно із Західної України, яка нараховує сотні членів, має «пластунське» та «жіноче» крило, а також відділення у кількох містах Британії;
 - Український інститут, афілійований з Українським Католицьким Університетом, який організує низку заходів про актуальні про-

блеми України як для української, так і для британської громади, веде мовні курси та літературний клуб;

- Україно-британський Сіті-Клуб, який розвиває ділові зв'язки між Україною та Британією та мобілізує українців-професіоналів із Лондонського Сіті;
 - «Євромайдан Лондон», створений під час Майдану, який опікується організацією політичних акцій (пікетів та демонстрацій) на підтримку України;
 - «Ukrainian Events in London» – громадянська англійська онлайн-платформа з просування українських подій;
 - *Ukraine Charity, Aid Ukraine*, Українська медична асоціація, які опікуються збором коштів на благодійні проекти (допомога ветеранам та їхнім родинам, протезування, допомога сиротам, питання психологічної реабілітації внаслідок конфлікту, і т. д.);
 - освітні та комунікативні проекти, які підтримуються українськими бізнес-колами та олігархами;
 - ціла низка власне британських дослідницьких установ, навчальних закладів, та окремих мистецьких платформ, які регулярно звертаються до теми України у своїй діяльності.
- Окрім того, вирує активне церковне життя, працюють недільні українські школи (у Лондоні їх три). Всі ці організації існують не просто на папері, а провадять активну діяльність, деякі мають розлогу членську базу, організують регулярні події, підтримують сайти і сторінки в соціальних мережах.

Діяльність недержавних акторів у царині культурної та публічної дипломатії

Події на Майдані та війна на сході стали потужними чинниками мобілізації української громади у Британії. Відбувся неймовірний сплеск громадянської активності. Виникла ціла низка нових організацій, деякі старіші організації пережили «другу молодість». Події Євромайдану засвідчили цікаву динаміку у відносинах цих недержавних акторів.

Почастішала співпраця між «старою» (повоєнною) та «новою» (хвиля еміграції останніх 15 років) діаспорою: відчуття спільної біди наблизило ці дві групи одна до одної, допомогло розтопити лід недовіри. Цільові аудиторії цих організацій змішалися, а самі організації часто почали вступати у партнерські відносини по тих чи інших проектах. Старіші організації, які мають власну інфра-

структуру та кошти, допомагають молодим організаціям, надаючи їм приміщення. Відбувається також спеціалізація функцій: наприклад, «Ukrainian Events in London» – молода, але дуже популярна платформа громадських активістів, стала своєрідним медіа- та маркетинговим хабом для просування будь-яких подій, пов'язаних з Україною.

Більшість згаданих організацій є організаторами регулярних культурних подій та публічних заходів, присвячених Україні. Український інститут, приміром, за 2014–2015 роки організував близько 15 таких зустрічей. Переважно це були зустрічі з цікавими людьми, політиками, громадськими активістами, журналістами, діячами культури та мистецтва, які приїздили до Лондона з України, а також панельні дискусії на найактуальніші на той момент теми. З 2015 року Інститут розвиває партнерську мережу з іншими платформами у Британії, щоб вийти за межі суто української громади і намагатися впливати на ширшу аудиторію. Зокрема, були проведені заходи у партнерстві з дослідницькими інститутами (*Henry Jackson Society*, *King's College London*). Останнім з таких заходів стала подія, присвячена становищу кримських татар в окупованому Криму, в партнерстві з дослідницьким інститутом *Research Turkey ma King's College London*¹.

Громадська платформа «Євромайдан Лондон», заснована з початком Майдану у Києві, провела понад 100 громадянських акцій на вулицях Лондона, найяскравіші з яких – це 100-годинний марафон біля резиденції прем'єр-міністра на Даунінг-стріт та публічний бойкот відомого російського диригента Валерія Гергієва під час його виступу на Трафальгарській площі у центрі Лондона.

Громада почала активно розбудовувати взаємини зі ЗМІ. Директор Українського інституту Андрій Гундор дав понад 100 інтерв'ю британським та світовим ЗМІ в 2013–2015 роках², виступали в ЗМІ і представники організації «Євромайдан Лондон». За свідченням одного з експертів, «Український інститут насправді заміняв посольство починаючи з кінця 2013 року»³. Серед інших спікерів, які представляли Україну на публічних форумах у Британії та в ЗМІ, була помітною також дослідник Королівського інституту міжнародних відносин *Chatham House* Оріся Луцевич. Також волонтери з

числа громади допомагали в організації візитів у Лондон спікерів Українського кризового медіа-центру та журналістів з України і їхнього виступу в журналістському центрі *Frontline Club*⁴.

Онлайн-платформа «Ukrainian Events in London» допомогла у ребрендингу численних подій з елементами українського контенту як саме «українських», акумулювала усі українські події під однією онлайн-парасолькою, наростила трафік.

Діяльність організацій, пов'язаних з інтересами українських бізнес-гравців

Водночас Лондон є штаб-квартирою для організацій, які пов'язані з українськими бізнесовими колами. Наприклад, організація *British-Ukrainian Society* («Британо-українське товариство») пов'язана з бізнес-інтересами українського олігарха Дмитра Фірташа. Вона має чудові зв'язки з політичним істеблшментом Британії та з групою з розвитку британо-українського співробітництва, яка багато років існує при Палаті Громад британського парламенту й організовує регулярні події у парламенті, які допомагають інформувати британські політичні кола про події в Україні.

Окрім того, товариство виступило спонсором кількох мистецьких акцій. У травні 2015 року пройшов Фестиваль українського документального кіно, який було проведено у співпраці з платформою документального кіно *DocuDays* та клубу *Frontline Club*⁵. А престижна мистецька галерея «Saatchi Gallery» 2014 року прийняла виставку «Premonition: Ukrainian Art Now», яку за 4 тижні відвідало понад 130 тисяч відвідувачів. За словами організаторів, вона була сьомою у списку десяти найпопулярніших виставок сучасного мистецтва того року, за даними журналу *Art Newspaper*⁶, і була помічена такими провідними виданнями, як *Financial Times*⁷. У грудні 2015 року у тій самій галереї відбулася виставка «UK/kraine emerging artists from the UK and Ukraine», де п'ятеро переможців поділили призовий фонд у 75 тисяч фун-

¹ Подія пройшла 24 березня 2016 р. і включала показ документального фільму та виступ голови кримськотатарського Меджлісу Рефата Чубарова.

² Ukrainian Institute's Director's report. – Р. 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainianinstitute.org.uk/wp-content/uploads/2015/03/FINAL-Directors-Report-2012-2014-Ukrainian-Institute.pdf>.

³ Інтерв'ю авторки з Ендрю Фоксалом, директором департаменту російських студій *Henry Jackson Society*.

⁴ Таку зустріч за участі Н. Попович (УКМЦ), К. Горчинської (газета "KyivPost"), Є. Федченка (Києво-Могилянська Школа журналістики) було проведено у червні 2014 р.

⁵ "Documenting Ukraine": 4 days of cinema, performance and debate in London." [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.britishukrainiansociety.org/documenting-ukraine-four-days-of-cinema-performance-and-debate-in-london/>.

⁶ Інтерв'ю з Меган Ходжес, головою лондонського секретаріату Британо-українського товариства.

⁷ *Aspden P.* Premonition: Ukrainian Art Now, Saatchi gallery, London-review // *The Financial Times*, 17 October 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ft.com/cms/s/0/561dba14-55eb-11e4-a3c9-00144feab7de.html>.

тів¹. Обидві виставки пройшли за підтримки Фундації Дмитра Фірташа (*The Firtash Foundation*).

І хоча виставки такого рівня сприяють популяризації України та українського мистецтва, їхнім недоліком називали те, що вони сприймаються як іміджево-репутаційні проекти їхніх спонсорів, а їхню цільову аудиторію складають переважно представники «високого світу» з країн СНД, які мешкають у Лондоні. Проте ці нюанси є малопомітними для британців².

Діяльність Посольства України

Слід зазначити, що Посольство пережило «період турбулентності» у ці визначальні для країни роки. З початком подій на Майдані дипломати дистанціювалися від громадських акцій на підтримку Майдану, деякі з яких відбувалися прямо під стінами Посольства. Проте динаміка стосунків змінилася, і поступово Посольство дедалі частіше залучалося до тих чи інших проектів культурної та публічної дипломатії, які організовували громадські організації. Показ фільму «Зима у вогні» у приміщенні СУБу та підтримка фотовиставок «Fragile Independence» та «Ukraine: Faces of the War» у співпраці з благодійною організацією *Aid Ukraine* став прикладом такої синергії. Почастішали випадки інформаційної співпраці з неукраїнськими мистецькими майданчиками, на яких був присутній український контент, такими як *Dash Arts*, журналістський клуб *Frontline Club*.

На початку 2014 року посла В. Хандогія було відкликано, і його роль виконував тимчасовий повірений, Андрій Кузьменко, який, з огляду на те, що Україна довгий час перебувала в центрі уваги британських ЗМІ, давав численні інтерв'ю. За 2014 рік посол та тимчасовий повірений отримали 90 медіа-проявів у британських ЗМІ, з яких у 67 випадках вони були спікерами, в 2015 році було дано 70 інтерв'ю, з них лише 7 – тимчасовим повіреним (І. Кизимом). Велика частка цих інтерв'ю була в провідних ЗМІ – *BBC, CNN, Guardian, The Times, The Daily Telegraph, FT*. Медіа-активність активізувалася з призначенням нового посла Наталі Галібаренко наприкінці минулого року.

Попри те, що динаміка медіа-проявів українських посадовців є позитивною, практика організації медійної роботи українського посольства несповна відповідає тому, як налагоджена робота прес-служб в інших посольствах Лондона, в яких чисельність персоналу прес-офісів становить 3–4 лю-

дини, а деякі з яких є «local employed» і є носіями мови з досвідом проживання в країні. Штат українського посольства в його пресовій частині становить усього одну людину. Окрім того, реагування посольства на численні медійні виклики у ці роки було обмеженим у зв'язку з відсутністю посла понад рік, що знижувало ефективність відповіді України в інформаційному протистоянні.

Щодо комунікативних цілей, які ставить перед собою українська дипломатична місія у Великій Британії, то вони наступні³:

- поширення серед політичних кіл та широких верств британського суспільства офіційної позиції України щодо: а) незаконної окупації Росією АР Крим; б) здійснення Росією військової агресії на сході України; в) незаконного ув'язнення українців на території РФ, а також на окупованих територіях АР Криму та Донбасу; г) порушення прав людини на окупованих Росією територіях України;
- нівелювання впливу антиукраїнської пропаганди Кремля на британську аудиторію;
- залучення політичних кіл та широкої британської аудиторії до дій на підтримку України;
- сприяння посиленню участі британської сторони у військовій, фінансово-економічній, гуманітарній допомозі Україні;
- налагодження ефективних медіа-комунікацій та сприяння британським ЗМІ у висвітленні подій в Україні;
- розширення двосторонньої співпраці у сфері культури.

За інформацією прес-служби посольства у Великій Британії, за підтримки посольства за період 2014–2015 років було організовано цілу низку заходів культурної та публічної дипломатії⁴:

- художня виставка «Стіна» (*The Wall*). Експозиція серії картин Матвія Вайсберга про Революцію Гідності в Україні у приміщенні Європейської Комісії в Лондоні;
- тиждень України у Лондоні (виставки та панельні дискусії про Революцію Гідності в Україні), Український культурний центр;
- джазовий концерт «Пазли вічності» за участі молодих джазових талантів з України та під патронатом дружини президента в Катедрі греко-католицької церкви у Лондоні;
- участь у щорічному фестивалі *Passion for Freedom*, на якому відзначаються роботи, присвячені боротьбі за свободу. Кілька робіт, одна з

¹ Інтерв'ю авторки з Меган Ходжес, головою лондонського секретаріату Британо-українського товариства.

² Інтерв'ю авторки з Анною Рід, письменницею та журналісткою.

³ Інформацію надано прес-секретарем посольства України у Великій Британії Оксаною Кизимом.

⁴ Інформацію надано прес-секретарем посольства України у Великій Британії Оксаною Кизимом.

яких присвячена Надії Савченко, були представлені на фестивалі. 2 роботи – скульптура та документальний фільм студії «Вавилон'13» були відзначені призами журі;

- фотовиставка «Fragile Independence» у співпраці з благодійною організацією *Aid Ukraine*;
- фотовиставка «Faces of War» та панельна дискусія на тему реабілітації жертв війни у співпраці з благодійною організацією *Aid Ukraine*;
- показ документального фільму Євгена Афінеєвського «Winter on Fire» та скайп-конференція з режисером про події Революції Гідності в Україні. За підтримки Лондонського відділення СУБу;
- показ фільму Олега Сенцова «Гамер» у *Frontline Club* на підтримку українських політичних в'язнів у РФ. Директор фестивалю *Open City Doc Fest* Майкл Стюарт виступив з заявою на підтримку О. Сенцова;
- фестиваль «Ukrainian Cinema Days in London» за підтримки Фонду Ігоря Янковського та Держкіно. Уперше представлено стрічку Ігоря Саніна «Поводир» (про Голодомор в Україні). Міністр ВБ з питань культури, медіа та спорту Джон Віткінгдейл звернувся до учасників з вітальним словом з нагоди відкриття та заявою на підтримку О. Сенцова (звернення зачитано, особисто Міністр присутній не був). Промоція фестивалю здійснювалася на платформі мистецької агенції *Dash Arts* та громадської ініціативи «Ukrainian Events in London». У посольстві відбулася прес-конференція учасників фестивалю для британських ЗМІ;
- панельна дискусія в *LSE* на тему гібридної війни та пропаганди Кремля проти України. Цільова аудиторія – студенти, які вивчають міжнародні відносини.

Головні висновки з діяльності державних та недержавних акторів

Попри значні зусилля української громади, посольства України, організацій, пов'язаних з українськими бізнес-колами, більшість проектів культурної дипломатії лишаються малопомітними навіть для людей, які цікавляться регіоном, не кажучи вже про широкий загал. Дуже мало хто з неукраїнців, опитаних мною, міг пригадати щось із згаданих вище подій, респонденти не могли навести прикладів підтримки державою Україна будь-яких культурних проектів і не могли пригадати жодної іншої української культурної події у Лондоні.

Вийнятком став лише Фестиваль українського кіно, який пройшов у грудні 2015 року у Лондоні, і де було показано 7 українських фільмів, най-

більш відомим з яких є фільм «Поводир» Олеся Саніна. «Підбірка український фільмів була блискучою. Їх треба повторити, треба, щоб їх побачило більше людей»¹, – вважає Урсула Вуллі. Фестиваль став чудовим прикладом співпраці чотирьох акторів: державних – Держкіно та Посольства України, недержавних – британської мистецької платформи *Dash Arts*, фестивалю «Молодість» та української громадської онлайн-платформи «Ukrainian Events in London», яка забезпечила маркетингово-інформаційну підтримку проекту, а також українського бізнесу – фестиваль пройшов за підтримки Фонду Ігоря Янковського.

Отже, головним недоліком культурної дипломатії є недостатній масштаб та рівень заходів, які проводяться. Абсолютна більшість з них є відомою лише вузькому колу вже «посвячених» – українській громаді та колу британців, які цікавляться Україною з професійних або особистих причин. Більшість опитаних схилилась до того, що Україна має перейти до етапу здійснення співпраці з провідними культурними інституціями Британії – музеями, галереями. «Настав час робити спільні проекти з британськими інституціями»². Йдеться про проекти, реалізація яких забирала б чимало коштів та часу, але які на виході дають дуже високу впізнаваність бренду країни, потужний заряд «м'якої сили» та вихід за межі комфортної аудиторії «патріотів України». Саме такі проекти у Британії регулярно реалізує Росія.

Іншим значним недоліком української як культурної, так і публічної дипломатії у Великій Британії, є їхня концентрація у Лондоні і вкрай слабка присутність в інших великих містах Британії. Жодних українських подій не спостерігається, наприклад, у місті Лідз (столиця графства Йоркшир)³. Присутність в інших містах спорадична⁴. Єдиний виняток становить Школа українських студій, яка діє при Кембриджському університеті й організовує конференції, регулярні лекції та щорічні фестивалі українського кіно.

Медійний дискурс, присутність України в інформаційному просторі Британії

Події останніх років сприяли тому, що Україна нарешті постала на ментальній мапі британців:

¹ Інтерв'ю авторки з Урсулою Вуллі, директором Пушкінського дому у Лондоні.

² Інтерв'ю авторки з Меган Ходжес, головою лондонського секретаріату Британо-українського товариства.

³ Інтерв'ю авторки з Іллею Яблоковим, викладачем Лідзького університету.

⁴ Наприкінці березня 2016 року пройшов Фестиваль українського кіно у місті Ньюкасл.

українські події детально висвітлювалися у ЗМІ (хоча їхня якість дуже неоднорідна), проведено величезну кількість публічних дебатів. Слід зазначити, що на відміну від інших європейських країн, у Британії порівняно невелика і маргіналізована група симпатиків російського пропагандистського нарративу, попри той факт, що бренд Росії як країни потужної культури є дуже сильним. До цієї групи входять науковці (серед відомих – Річард Саква, Орландо Файджес), колишні дипломати – сер Ентоні Brenton, журналісти – Шеймус Мілн, який регулярно друкує жорсткі матеріали з критикою України і нині очолює комунікації у Лейбористській партії Британії.

На протигагу цьому, у Британії є ціла група як організацій, так і особистостей, які інтерпретують події в Україні в проукраїнському руслі, хоча і залишаються критичними до тих негативних явищ, які мають місце. Це журналісти Анна Рід, Олівер Баллоу, Ніл Баклі, Люк Хардінг, Едвард Лукас, Легатум-Інститут (Пітер Померанцев, Анна Епплбаум), *Henry Jackson Society* (Ендрю Фоксал), Школа слов'янських та східноєвропейських студій (Ендрю Вілсон), Королівський інститут міжнародних відносин Четем Хаус (Джеймс Шерр, Оріся Луцевич), редакція тижневика «The Economist» та деякі інші.

При Четем-Хаусі було створено платформу «Ukraine Forum» (менеджер проекту – Оріся Луцевич), яка вже понад рік інформує свою цільову аудиторію про перебіг подій в Україні шляхом проведення виступів українських політиків, громадських активістів, науковців, журналістів тощо. Вплив російської пропаганди та нові способи ведення інформаційної війни стали предметом детального обговорення в рамках проекту «Поза пропагандою», який курує співробітник Легатум-Інституту Пітер Померанцев. Важливу платформу для просування бізнес-зв'язків між двома країнами та отримання останньої інформації про перебіг реформ в уряді та бізнесі надавав комерційний майданчик – Інститут Адама Сміта та один з його директорів Стівен Батлер, який провадив щорічний Український інвестиційний саміт у Лондоні.

За останні два роки зросла кількість книжок, виданих на українську тематику – «Українська криза» («Ukraine Crisis») Ендрю Вілсона, «Думки із кров'ю» («Thinking with the Blood») Оуена Метью, «Під час війни. Історії з України» («In Wartime stories from Ukraine») Тіма Джуди, «Україна на передовій. Криза на пограниччі» («Frontline Ukraine Crisis in the Borderlands») Річарда Сакви, «Дорога в Донецьк» («Road to Donetsk») Діани Чандлер.

Перевидано книгу Анни Рід «Пограниччя: подорож через історію України» («Borderland: Journey through the History of Ukraine»). Уперше з'явилася окрема полиця присвячених Україні книжок в британських книгарнях¹.

Загалом, вдалося досягти значних зрушень у розумінні британцями України, її впізнаваності. Майдан захопив уяву британців. Проте головною проблемою лишається те, що більшість з них байдужі до подій в Україні і схиляються до того, щоб сторонитися України і не дратувати Росію. До цих настроїв додається євроскептицизм, нині дуже поширений у Британії напередодні референдуму про членство в ЄС².

Разом з тим, минулого року чи не найбільше згадок про Україну в культурному контексті у британських ЗМІ генерувала одна людина – героїня телевізійних кулінарних шоу та автор дуже популярної книги рецептів української кухні («Мамушка: рецепти з України і не лише») Оля Геркулес³. Не ставлячи перед собою прямої мети рекламувати свою країну (Оля походить з Херсонської області), своїми медійними проектами вона створила імідж України як яскравої, самобутньої, сповненої кольорів та смаків, розмаїття культур країни і за якийсь час перебила медійний дискурс про війну та страждання, з яким асоціюють країну. «Оля Геркулес здійснила величезний позитивний вплив. Іноді її критикують, що вона, мовляв, недостатньо українська, але з точки зору британців це несуттєво»⁴. Найголовніше досягнення цих проектів – вони викликали у тих британців, які жодним чином не пов'язані з Україною, комплекс позитивних емоцій при згадці про неї, а отже стали класичним прикладом дії культурної дипломатії.

Російська присутність у Лондоні і висновки для України

Усі опитані погоджувались із тим, що російська культурна присутність у Лондоні є дуже помітною: це і щорічний фестиваль «Масляної» на Трафальгарській площі, і виставки у співпраці з провідними британськими музеями (у ці місяці в Національній галереї Лондона проходить виставка

¹ Інтерв'ю авторки з Ендрю Фоксалом, директором департаменту російських студій *Henry Jackson Society*.

² Інтерв'ю авторки з Анною Рід, письменницею та журналісткою.

³ *John Whaite*. *Olia Hercules: Chef bringing East European food to our tables // Telegraph*, 22 June 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/foodanddrink/11687023/Olia-Hercules-the-chef-bringing-East-European-food-to-our-tables.html>.

⁴ Інтерв'ю авторки з Урсулою Вуллі, директором Пушкінського дому у Лондоні.

російського портрета, а в Музеї Науки – виставка про історію радянської космонавтики, на якій експонуються елементи космічного спорядження 60-х років та інші цікавинки), регулярні гастролі Большого у Королівській опері, виступи поп-зірки Валерії у престижному Королівському Альберт-Холі.

Окрім того, відбуваються десятки подій «другого плану», які організують як окремі представники громади (дуже часто – на комерційній основі, на відміну від української громади), так і державні структури, такі як «Россотрудничество». Жодна інша країна не лише Східної, але навіть Західної Європи не має такої потужної брендингової кампанії в Лондоні, як Росія. Причина цьому – спроба використати інструменти культурної дипломатії як елемент впливу в умовах, коли британська суспільна думка про Росію є головно негативною.

В останні роки, проте, фінансування таких проектів значно послабшало, що засвідчила програма фестивалю «Масляна», де дірки в програмі затуляли іншими російськими подіями у Лондоні, не пов'язаними з фестивалем¹. Окрім того, значна частка російських подій у Лондоні спрямована не на британську аудиторію, як видається на перший погляд, а на те, щоб утримати лояльність до російської влади російських громадян, які тут мешкають, і завадити процесу їхньої «вестернізації»².

Завдання України – не копіювати Росію. Такі спроби у будь-якому разі, в умовах дуже скромних бюджетів, будуть виглядати жалюгідно. Її завдання – продумати нове позиціонування, нове обличчя України як сучасної, стильної, динамічної країни³, і тому, можливо, було б корисним відійти від традиційних шаблонів фольклорних фестивалів.

Висновки і рекомендації щодо подальших кроків

За два роки від часу Майдану державні та недержавні гравці культурної та публічної дипломатії нагромадили значний досвід реалізації складних проектів і готові до проектів нового рівня, які б включали елементи стратегічного планування та співпраці з потужними культурно-інформаційними та освітніми інституціями Великої Британії. На основі проведеного аналізу та експертного опитування можемо запропонувати наступні рекомендації українському уряду та громадським

організаціям, які вже реалізують або планують реалізувати проекти культурної та публічної дипломатії у Великій Британії.

- У царині публічної дипломатії Україна втримала досить сильні позиції і головно змогла зламати кремлівський пропагандистський нарратив про «фашистську хунту» і «державу, яка не відбулася». Попри це більшість британців лишаються байдужими до України, і саме тому «м'яка сила» культурної дипломатії мала б значний ефект.
- У царині культурної дипломатії варто спиратися на вже існуючі місцеві платформи з арт-менеджменту, які мають досвід роботи з Україною і краще розуміють смаки британської аудиторії.
- В умовах скромних бюджетів слід орієнтуватися на проекти, де задіяно кілька стейкхолдерів: держава, громада, спонсори/донори. Менеджмент таких проектів громіздкий, але при правильному виборі партнерів він дає відчутний ефект.
- Потрібно запустити один-два масштабних і довгограючих проекти з провідним музеєм чи галереєю у Британії та українськими музеями/приватними колекціонерами, із залученням значних спонсорських коштів, які б покривали також рекламу. Проект має донести одночасно кілька ключових месиджів про Україну, має бути візуально вражаючим і в ідеалі бути показаним і «грати» в культурному контексті кількох західних країн, з тим щоб витрачені кошти на підготовку виставки принесли максимальний ефект.
- Варто користатися з інтересу до України і голоду на інформацію про Україну, які існують у публічному просторі Британії. Покращити комунікативний потенціал посольства або сприяти донесенню інформації про поточну ситуацію в Україні через інші канали – вкладатися в організацію частіших і якісніших заходів про Україну (конференцій, дебатів, лекцій), в яких брали б участь доповідачі з України. У цьому контексті слід розглянути можливість створення повноцінного культурно-інформаційного центру України у Британії із власним приміщенням, ресурсами і командою.
- Потрібно культивувати імідж «культурних амбасадорів» України, таких, як наприклад, Оля Геркулес, які вже є у Британії і які генерують позитивні асоціації про країну; залучати їх до брендингових проектів про Україну.
- Заповнювати інші ніші культурної присутності, такі як туризм та спорт, які наразі дуже слабо представлені у Британії.

¹ Більше про фестиваль можна дізнатися на сайті. Режим доступу: <http://maslenitsa.co.uk/>.

² Інтерв'ю авторки з Урсулою Вуллі, директором Пушкінського дому у Лондоні.

³ Інтерв'ю авторки з Анною Рід, письменницею та журналісткою.